

Teoria • Zadania • Sprawdzian • Matura ustna • Wypracowanie

ŚREDNIOWIECZE i RENESANS

kompletny warsztat maturalny

Monika Andrulewicz

Zdaj Dobrze

Spis treści

ŚREDNIOWIECZE	5
Teoria potrzebna do zdania matury	5
1. Ramy czasowe i najważniejsze przemiany	5
2. Średniowiecze bez stereotypów	6
3. Świat jako porządek znaków – najważniejsze idee	7
4. Myśliciele, którzy porządkowali świat	9
5. Społeczeństwo, Kościół, klasztor i uniwersytet.....	10
6. Świętość – nie jeden wzorzec, lecz wiele dróg	11
7. Maryja: Królowa, Pośredniczka, Matka i Bolejąca.....	12
8. Człowiek wobec śmierci	15
9. Sztuka romańska i gotycka	16
10. Literatura średniowieczna – sposób istnienia tekstu	18
11. Wzorce osobowe i ich pęknięcia	19
12. Polskie średniowiecze.....	20
13. Rdzeń maturalny: co naprawdę trzeba umieć.....	21
14. Najważniejsze pojęcia.....	22
15. Po tej części powinieneś umieć	22
Jak CKE pyta o średniowiecze?	24
Odpowiedzi, punktacja i zasady oceniania	27
Jak CKE pyta o średniowiecze? Wnioski dla maturzysty	28
30 autorskich zadań maturalnych	32
Odpowiedzi do 30 autorskich zadań maturalnych	47
Wielki sprawdzian ze średniowiecza	55
Odpowiedzi.....	65
Średniowiecze na maturze ustnej.....	71
Co musi znaleźć się w dobrej odpowiedzi?	71
Odpowiedź problemowa to nie streszczenie.....	71
Uniwersalna mapa wypowiedzi	72
Motyw cierpiącej matki	73
Kontekstownik	75
Sprawdź swoją odpowiedź	75
Motyw tańca śmierci.....	76
Kontekstownik	78
Sprawdź swoją odpowiedź	79
Średniowieczny wzorzec rycerza	79
Sprawdź swoją odpowiedź	82
Kontekstownik do pytań ze średniowiecza.....	83

Bank najważniejszych pojęć	84
Zaplanuj dowolną odpowiedź ustną	85
Ostatnia kontrola przed wypowiedzią	85
Średniowiecze w wypracowaniu maturalnym Od wzorca do argumentu.....	86
20 autorskich tematów ze średniowieczem.....	89
Samooceńca pojedynczego akapitu.....	103
Karty pracy.....	103
RENESANS.....	109
Teoria potrzebna do zdania matury	109
1. Renesans na maturze – zakres materiału	109
2. Nazwa i ramy czasowe.....	110
Narodziny renesansu we Włoszech	110
Przemiany, które zmieniły Europę	111
3. Humanizm – program nowej kultury	111
Antropocentryzm, godność i wolność człowieka	112
Ad fontes, imitatio i poeta doctus.....	112
Filozofia renesansu i sztuka dobrego życia	113
4. Reformacja i przemiany światopoglądowe	113
Nauka i nowy obraz świata.....	114
Sztuka renesansu – harmonia, perspektywa, człowiek	114
5. Literatura renesansu.....	115
Renesans w Polsce – złoty wiek.....	115
Język polski i twórcy polskiego renesansu.....	116
Gatunki literackie renesansu	116
6. Jan Kochanowski – poeta doctus i obywatel	117
Fraszki Jana Kochanowskiego	117
Pieśni Jana Kochanowskiego	118
„Pieśń IX” z Ksiąg pierwszych – „Chcemy sobie być radzi?”	118
„Pieśń V” z Ksiąg wtórych – „Pieśń o spustoszeniu Podola”	119
Inne pieśni, które pomagają na maturze	119
7. „Treny” – żałoba i kryzys światopoglądu.....	120
„Tren IX” – załamanie wiary w Mądrość.....	120
„Tren X” – pytanie o los zmarłej.....	121
„Tren XI” – kryzys cnoty i sprawiedliwości	121
Od rozpacz do odbudowy – sens całego cyklu.....	122
8. „Odprawa posłów greckich” i myślenie o państwie	122
9. William Szekspir i teatr elżbietański.....	123
Tragedia szekspirowska	123
10. „Makbet” – geneza, bohaterowie i przebieg wydarzeń.....	123

Ambicja, przepowiednia i wolna wola	124
Moralna odpowiedzialność za czyny	125
Władza i przemiana człowieka	125
Wina, sumienie, lęk i obłąd.....	126
Symbole i motywy w „Makbecie”	126
Jak CKE pyta o renesans?	127
Najważniejsze pojęcia.....	127
Po tej części powinienś umieć	128
Podstawa opracowania	128
Jak CKE pyta o renesans?	129
Zadania z arkuszy egzaminacyjnych	129
Renesans – odpowiedzi.....	133
Jak CKE pyta o renesans? Wnioski dla maturzysty	135
40 autorskich zadań maturalnych	138
Odpowiedzi, punktacja i wskazówki	159
Wielki sprawdzian z renesansu	172
I. Epoka, idee i kultura renesansu	172
II. Jan Kochanowski i literatura polskiego renesansu	175
III. William Szekspir, teatr elżbietański i „Makbet”	182
Klucz odpowiedzi i zasady oceniania	187
Renesans na maturze ustnej.....	196
Moralna odpowiedzialność za czyny	197
Kontekstownik	198
Sprawdź swoją odpowiedź	198
Czy człowiek decyduje o własnym losie?	199
Przepowiednia jako możliwość, nie rozkaz	199
Kontekstownik	200
Sprawdź swoją odpowiedź	200
Jaki wpływ na człowieka ma sprawowanie przez niego władzy?	201
Kontekstownik	202
Sprawdź swoją odpowiedź	202
Kontekstownik do pytań z „Makbeta”	203
Bank najważniejszych pojęć	203
Ostatnia kontrola przed wypowiedzią	204
20 autorskich tematów z renesansem.....	205

ŚREDNIOWIECZE

Teoria potrzebna do zdania matury

JAK KORZYSTAĆ Z TEJ CZĘŚCI

Najpierw zrozum sposób myślenia epoki, następnie połącz go z dziełami, obrazami i pojęciami. Na maturze punktuje się nie samo rozpoznanie hasła „teocentryzm”, lecz wyjaśnienie, jak wpływa ono na bohatera, kompozycję, język i sens utworu.

Średniowiecze to niemal tysiąc lat przemian, w czasie których ukształtowały się europejskie państwa, miasta, uniwersytety, zakony, prawo, kultura dworska, literatura w językach narodowych oraz style romański i gotycki. W tej samej epoce powstawały modlitwy, kroniki, pieśni rycerskie, opowieści o miłości, żartobliwe fabliaux, misteria, traktaty filozoficzne i wizje końca świata.

Chrześcijaństwo tworzyło wspólny język wartości i symboli, ale nie usuwało różnorodności. Inaczej myślał mnich w klasztorze, inaczej rycerz na dworze, mieszczanin w rozwijającym się mieście, student uniwersytetu czy pielgrzym. Epoka łączyła surową ascezę z zachwytem nad pięknem stworzenia, hierarchiczny porządek z karnawałowym odwróceniem ról, lęk przed sądem z nadzieją zbawienia, monumentalną teologię z bardzo ludzkim doświadczeniem bólu.

Najważniejsze jest zatem nie to, aby zapamiętać, że „średniowiecze było teocentryczne”, lecz by zrozumieć, jak wyobrażenie świata podporządkowanego Bogu wpływało na literaturę i sztukę. Dlaczego Roland traktuje śmierć jak moment potwierdzenia wierności? Dlaczego Maryja w „Bogurodzicy” jest potężną Pośredniczką, a w „Lamencie świętokrzyskim” bezradną matką? Dlaczego Śmierć w rozmowie z Polikarpem jednocześnie przeraża, bawi i oskarża społeczeństwo?

GŁÓWNA ZASADA INTERPRETACJI

Nie przyklejaj utworowi etykiety epoki. Pokaż mechanizm: idea → sposób przedstawienia → zachowanie bohatera → sens tekstu.

1. Ramy czasowe i najważniejsze przemiany

Nazwa „średniowiecze” powstała później. Humaniści renesansowi widzieli własną epokę jako odrodzenie kultury antycznej, a stulecia między starożytnością a renesansem traktowali jako czas „pośredni”. Dziś wiadomo, że był to okres samodzielny, twórczy i wewnętrznie zróżnicowany.

Za umowny początek europejskiego średniowiecza przyjmuje się zwykle 476 rok, czyli upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego. Daty końcowe są różne: 1453 rok – zdobycie Konstantynopola przez Turków osmańskich, około 1450 roku – rozwój druku ruchomą czcionką w Europie, albo 1492 rok – wyprawa Krzysztofa Kolumba. Periodyzacja porządkuje materiał, ale nie oznacza, że jednego dnia skończył się gotyk i rozpoczął renesans.

Okres	Przybliżone ramy	Najważniejsze zjawiska
wczesne średniowiecze	V–X wiek	kształtowanie państw po upadku cesarstwa zachodniego, chrystianizacja Europy, rozwój monastycyzmu, kultura łacińska

Wzorzec ascety bywa przedstawiany jako całkowite odrzucenie świata. Dobrze jednak pamiętać, że średniowieczna świętość miała także inne formy: władca mógł być czczony za sprawiedliwość i obronę wspólnoty, biskup za troskę o wiernych, męczennik za wierność, a mistyczka za intensywne doświadczenie religijne. Nie istnieje jeden „średniowieczny święty”.

Giotto, „Święty Franciszek otrzymujący stygmaty”, ok. 1295–1300
Źródło reprodukcji: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Scena ma konkretną przestrzeń, gest, napięcie i relację między człowiekiem a objawieniem. Krajobraz nie jest neutralnym tłem: podkreśla samotność i moment duchowego przełomu. W sztuce późnego średniowiecza rośnie zainteresowanie emocją, cielesnością i indywidualnym doświadczeniem.

JAK CZYTAĆ DZIEŁO?

1) Jak gest i kierunek spojrzenia budują relację między Franciszkiem a sacrum? 2) Dlaczego stygmaty są znakiem naśladowania Chrystusa, a nie nagrodą za sukces? 3) Jak przedstawienie łączy duchowość z konkretnym ciałem i miejscem?

INTERPRETUJ KRYTYCZNIE

W legendzie o świętym Aleksym radykalne wyrzeczenie jest wzorem ascezy, lecz z perspektywy współczesnej ujawnia także cierpienie porzuconej żony i rodziny. Dojrzała interpretacja może pokazać napięcie między ideałem religijnym a odpowiedzialnością za bliskich.

7. Maryja: Królowa, Pośredniczka, Matka i Bolejąca

Kult Maryi rozwijał się przez całe średniowiecze i przyjmował różne formy. Nie istnieje jeden „średniowieczny obraz Maryi”. W zależności od tekstu, miejsca i funkcji dzieła Maryja może być wyniesioną Królową Nieba, tronem Mądrości, opiekunką wspólnoty, Pośredniczką w modlitwie, czującą matką z Dzieciątkiem albo kobietą zdruzgotaną śmiercią syna.

Jak CKE pyta o średniowiecze?

Zadania z arkuszy egzaminacyjnych

Zadanie 1 (0–1)

Źródło: egzamin maturalny z języka polskiego, poziom podstawowy, termin główny 2026, zadanie 8. W ebooku zadanie otrzymało numer 1.

Przeczytaj poniższe fragmenty tekstów.

Tekst 1.

Człowiek średniowieczny pojmował swe stosunki ze Stwórcą na wzór relacji między królem a wasalami. Hołd łączył ich więzią osobistą i nierozzerwalną.

Na podstawie: André Vauchez, „Duchowość średniowiecza”, tłum. Hanna Zaremska, Gdańsk 2004.

Tekst 2.

„Pieśń o Rolandzie”

CLXXVI

Hrabia Roland leży pod sosną. [...] Wiele rzeczy przychodzi mu na pamięć: tyle ziem, które zdobył dzielny rycerz, i słodka Francja, i krewniacy, i Karol Wielki, jego pan, który go wychował. Płacze i wzdycha, [...] bije się w piersi i prosi Boga o przebaczenie: „Prawdziwy Ojczy, któryś nigdy nie skłamał, [...] ocal moją duszę od wszystkich niebezpieczeństw za grzechy, którem popełnił w życiu”. Ofiarował Bogu swą prawą rękawicę, święty Gabriel wziął ją z jego dłoni. Opuścił głowę na ramię; doszedł, ze złożonymi rękami, swego końca. Bóg zsyła mu swego anioła Cherubina i świętego Michała opiekuna; z nimi przyszedł i święty Gabriel. Niosą duszę hrabiego do raju.

„Pieśń o Rolandzie”, [w:] „Arcydzieła francuskiego średniowiecza”, tłum. Tadeusz Żeleński (Boy), Anna Tatarkiewicz, Warszawa 1968.

Czy w przytoczonym fragmencie „Pieśni o Rolandzie” została odzwierciedlona relacja między człowiekiem a Bogiem opisana przez André Vaucheza? Uzasadnij odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2

Źródło: egzamin maturalny z języka polskiego, poziom podstawowy, termin główny 2025, zadania 7.1–7.2. W ebooku zostały zebrane jako Zadanie 2.

Przeczytaj poniższe fragmenty utworów literackich.

30 autorskich zadań maturalnych

Teksty • rzeźba • malarstwo • architektura • porównania • krytyczne myślenie

JAK PRACOWAĆ Z ROZDZIAŁEM

Zadania są autorskie i zostały przygotowane w logice zbliżonej do arkuszy maturalnych. Nie sprawdzają wyłącznie pamięci. Wymagają rozpoznawania problemów, zestawiania źródeł, formułowania wniosków, interpretowania środków artystycznych i oceniania uproszczonych sądów.

Rdzeń zestawu tworzą utwory obowiązkowe na poziomie podstawowym: „Bogurodzica”, „Lament świętokrzyski”, „Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią” oraz „Pieśń o Rolandzie”. Teksty dodatkowe zostały przytoczone w zadaniach, dlatego można pracować z nimi bez wcześniejszej znajomości całych utworów.

Najpierw wykonaj zadanie bez zaglądania do teorii. Po zapisaniu odpowiedzi sprawdź, czy odwołałeś się do wszystkich źródeł wskazanych w poleceniu i czy wyjaśniłeś znaczenie przykładu, zamiast jedynie go streścić.

Zakres zadań	Numery	Główne umiejętności
Maryja: pośrednictwo, bliskość, cierpienie	1–7	porównanie tekstu i dzieła sztuki, język, synteza
Rycerz, asceta, święty, kochanek	8–15	ocena postawy, konflikt wartości, pareneza, kontekst
Śmierć, przemijanie, sąd	16–23	groteska, symbol, tradycja motywu, argumentacja
Wiedza, sztuka, obraz epoki	24–30	interpretacja obrazu, obalanie stereotypu, synteza źródeł

I. Maryja: między majestatem a cierpieniem

Zestawienie tekstów i dzieł sztuki pokazuje, że średniowieczna mariologia nie tworzyła jednego, nieruchomego wizerunku.

TEKST 1

„Bogurodzica”

Bogurodzica dziewica, Bogiem sławiona Maryja,
U twego syna Gospodzina matko zwolena, Maryja!
Zyszczy nam, spuści nam.
Kyrieleyson.

Twego dzieła Krzciciela, bożycze,
Usłysz głosy, napętni myśli człowiecze.
Słysz modlitwy, jaż nosimy,
Oddać raczy, jegoż prosimy:
A na świecie zbożny pobyt,
Po żywocie rajski przebyt.
Kyrieleyson.

Objaśnienia: Bogiem sławiona – sławiona przez Boga; Gospodzin – Pan; zwolena – wybrana; zyszczy nam – pozyskaj nam; spuści nam – ześlij nam; bożycze – Synu Boży; zbożny – dostatni, pomyślny, godny.

Źródło: „Bogurodzica”, Wolne Lektury; tekst w domenie publicznej.

Zadanie 13. (0–2 pkt)

Wyjaśnij, jaki problem etyczny ujawnia Tekst 5, gdy odczytamy go z perspektywy żony Aleksego. Czy religijny cel bohatera usuwa odpowiedzialność za cierpienie bliskiej osoby? Uzasadnij odpowiedź na podstawie fragmentu.

TEKST 7**Jan Kasprowicz, „Hymn św. Franciszka z Asyżu”**

A wy, stworzenia boże, słuchajcie mej pieśni
i chwalcie razem ze mną Tego, co was kocha.
Ty, słońce, przede wszystkim, zestrój swoje blaski
w hymn płomienisty [...].

Długom-ci czekał na przedwieczne Słowo,
jakkolwiek we mnie było i poza mną,
we wszystkich drzewach i we wszystkich trawach,
w wszystkich jasnościach i wszystkich ciemnościach,
w róży i lilii,
w robaku i płazie,
w głębinach wody i w górach pustynnych [...].

O moi bracia i siostry
z jarzmem na plecach,
z ciężarem konwi na głowie! [...]
Już ja rzuciłem laski i trzewiki
i śpieszę ku wam ubogi,
tylko bogaty tym Słowem [...].

Źródło: Jan Kasprowicz, „Hymn św. Franciszka z Asyżu”, Wolne Lektury; tekst w domenie publicznej.

Giotto, „Święty Franciszek otrzymujący stygmaty”, ok. 1295–1300. Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wielki sprawdzian ze średniowiecza

ZANIM ZACZNIESZ

Ten sprawdzian ma charakter przekrojowy i bardziej „książkowy” niż zestaw autorskich zadań maturalnych. Sprawdza uporządkowaną wiedzę, znajomość pojęć, tekstów, myślicieli i sztuki. Zadania nie powtarzają układu wcześniejszego warsztatu interpretacyjnego.

Rdzeń obowiązkowy tworzą: „Bogurodzica”, „Lament świętokrzyski”, „Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią” i „Pieśń o Rolandzie”. Zadania 31–36 wykorzystują materiał dodatkowy, często omawiany w szkole i przydatny w argumentacji maturalnej.

Maksymalna liczba punktów: 100. Odpowiadaj precyzyjnie. Jeżeli polecenie wymaga przykładu z utworu, samo podanie tytułu nie wystarcza.

I. Epoka, kultura i światopogląd

Ramy czasowe, pojęcia, instytucje i najważniejsze sposoby myślenia.

Zadanie 1. (0–2 pkt)

Podaj umowną datę i wydarzenie rozpoczynające średniowiecze w Europie oraz jedną przyjmowaną datę końca epoki wraz z wydarzeniem.

Zadanie 2. (0–1 pkt)

Wyjaśnij, skąd pochodzi nazwa „średniowiecze” i dlaczego początkowo miała wydźwięk oceniający.

Zadanie 3. (0–2 pkt)

Uporządkuj etapy epoki od najwcześniejszego do najpóźniejszego, a następnie przyporządkuj im zjawiska: rozwój kultury klasztornej; rozkwit uniwersytetów i gotyku; druk, wzrost miast i przemiany zapowiadające renesans. Etapy: dojrzałe średniowiecze, późne średniowiecze, wczesne średniowiecze.

Argument 1:**Lektura obowiązkowa i dowód:****Kontekst 1 i funkcja:****Argument 2:****Drugi utwór i dowód:****Kontekst 2 i funkcja:**

RENESANS

teoria i zadania maturalne

Monika Andruliewicz

RENEANS

Teoria potrzebna do zdania matury

Renesans jest epoką, w której europejska kultura na nowo odczytała dziedzictwo starożytnej Grecji i Rzymu, ale nie próbowała po prostu cofnąć historii. Twórcy odrodzenia wykorzystywali antyczne gatunki, idee i wzory po to, aby mówić o własnym świecie: o człowieku zdolnym do poznawania rzeczywistości, o odpowiedzialności obywatela, o religijnych sporach, o zmienności losu i o sztuce, która może zapewnić autorowi trwanie w pamięci następnych pokoleń.

Na maturze renesans nie jest tylko zestawem dat i nazwisk. CKE sprawdza przede wszystkim, czy zdający rozumie sposób myślenia epoki oraz potrafi wykorzystać go do interpretacji tekstu. Trzeba więc umieć wyjaśnić, dlaczego humanizm nie oznaczał prostego odrzucenia religii, jak Kochanowski łączył stoicyzm, epikureizm i chrześcijaństwo, dlaczego jego „Treny” są zapisem kryzysu całego systemu wartości oraz w jaki sposób Szekspir przedstawia człowieka, który sam uruchamia proces własnego moralnego upadku.

Rdzeń maturalny tworzą dziś twórczość Jana Kochanowskiego oraz „Makbet” Williama Szekspira. Wiedza o sztuce, reformacji, drukarstwie, filozofii i kulturze politycznej nie jest dodatkiem dla kolekcjonerów ciekawostek. Stanowi kontekst, który pomaga nazwać sens utworów i uniknąć szkolnych uproszczeń. Ten rozdział prowadzi od obrazu epoki do szczegółowego omówienia tekstów obowiązkowych, tak aby uczeń rozumiał nie tylko „co się wydarzyło”, lecz również „co z tego wynika”.

NAJWAŻNIEJSZA ZASADA

Wiedza o epoce ma służyć interpretacji. Na maturze punktowane jest nie samo użycie słowa „humanizm” albo „stoicyzm”, lecz wyjaśnienie, jak dana idea działa w konkretnym utworze i co pozwala zrozumieć.

1. Renesans na maturze – zakres materiału

Aktualna podstawa programowa z 2024 roku ograniczyła listę lektur, ale nie ograniczyła wymagań interpretacyjnych. Na poziomie podstawowym uczeń musi znać w całości „Makbeta” Williama Szekspira oraz wybrane utwory Jana Kochanowskiego: „Pieśń IX” z Ksiąg pierwszych, „Pieśń V” z Ksiąg wtórych i treny IX, X oraz XI. Wymagane jest także rozumienie renesansu jako epoki i rozpoznawanie związków utworów z jej programem, filozofią i estetyką.

Warto odróżnić trzy sprawy. Pierwsza to teksty wskazane bezpośrednio w aktualnej podstawie. Druga to wiedza potrzebna do interpretacji tych tekstów, na przykład znajomość stoicyzmu, epikureizmu, humanizmu, Fortuny, klasycyzmu czy tragedii szekspirowskiej. Trzecia to teksty, które nie stanowią już rdzenia programu, ale do końca 2028 roku pozostają użyteczne w wypracowaniu z powodu przepisów przejściowych. Należą do nich między innymi „Odprawa posłów greckich” oraz fragmenty „Kazań sejmowych”.

Zakres rozszerzony obejmuje cały zakres podstawowy, a ponadto „Treny” jako cykl poetycki oraz „Hamleta”. W ebooku przeznaczonym dla poziomu podstawowego warto jednak pokazać konstrukcję całego cyklu trenów, ponieważ dopiero wtedy treny IX, X i XI przestają być trzema oderwanymi wierszami i stają się centralnym etapem dramatycznego kryzysu poety.

Status	Teksty	Co trzeba potrafić
Zakres podstawowy – obowiązkowe	William Szekspir, „Makbet” – w całości; Jan Kochanowski: „Pieśń IX” z Ksiąg pierwszych, „Pieśń V” z Ksiąg wtórych oraz treny IX, X i XI.	Treść i problematyka, cechy epoki, analiza fragmentu, funkcja środków, powiązanie fragmentu z całym utworem, wykorzystanie w argumentacji.

40 autorskich zadań maturalnych

Makbet • Jan Kochanowski • renesans w dialogu z innymi epokami

Zadania zostały ułożone tak, aby ćwiczyć dokładnie te operacje, których wymaga matura: analizę fragmentu, znajomość całego utworu, interpretację tekstu kultury, porównywanie, rozpoznawanie argumentacji, nazywanie środków językowych oraz tworzenie krótkiej syntezy. Nie są kopią zadań CKE, lecz zachowują ich sposób myślenia i poziom precyzji.

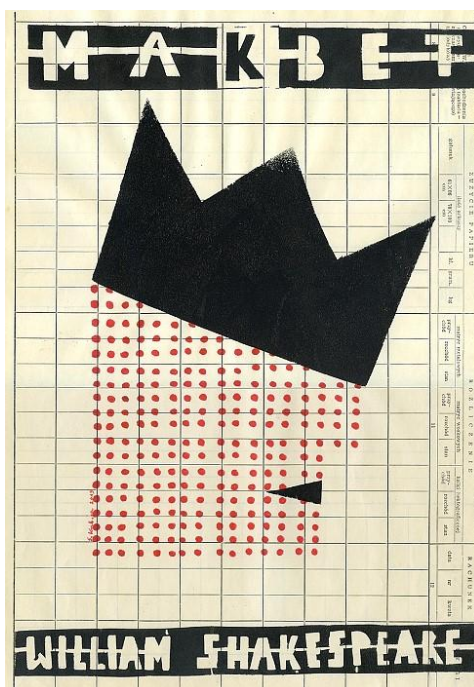
JAK PRACOWAĆ

Rozwiązuj zadania bez zaglądania do odpowiedzi. Zwracaj uwagę na czasowniki operacyjne: podaj, wyjaśnij, porównaj, uzasadnij, rozstrzygnij. W zadaniach dwupunktowych jedna trafna obserwacja zwykle nie wystarcza.

I. „Makbet” – władza, wybór, wino i konsekwencje

Zadanie 1. (0–2)

Zapoznaj się z plakatem teatralnym do przedstawienia „Makbet”.

Wybierz dwa elementy graficzne i wyjaśnij, dlaczego pasują do problematyki dramatu Williama Szekspira. W odpowiedzi odwołaj się do treści utworu.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2. (0–2)

Przeczytaj fragment monologu Makbeta.

William Szekspir
„Makbet”

*Czy to jest sztylet, co przede mną błyszczy,
Zwrócony do mej dłoni rękojeścią?*

Wielki sprawdzian z renesansu

40 zadań • 104 punkty • teoria epoki • Jan Kochanowski • teatr elżbietański • „Makbet”

Ten sprawdzian przypomina szkolne testy historycznoliterackie: łączy zadania zamknięte, uzupełnianie notatek, analizę fragmentów, tabele, porządkowanie informacji oraz krótkie wypowiedzi. Nie powtarza poleceń z poprzedniej części ebooka.

JAK PRACOWAĆ

Rozwiązuj zadania bez zaglądania do klucza. Zwracaj uwagę na liczbę wymaganych elementów. Zestaw można wykonać w całości albo podzielić na trzy bloki.

I. Epoka, idee i kultura renesansu

Zadanie 1. (0–2)

Uporządkuj wydarzenia chronologicznie. Wpisz cyfry od 1 do 5, a następnie odpowiedz na pytania.

..... ogłoszenie przez Marcina Lutra 95 tez

..... odkrycie Ameryki przez Krzysztofa Kolumba

..... upadek Konstantynopola

..... opublikowanie dzieła Mikołaja Kopernika „O obrotach sfer niebieskich”

..... udoskonalenie druku za pomocą ruchomej czcionki przez Jana Gutenberga

A. Które wydarzenie zapoczątkowało wielki spór religijny w Europie?

B. Które wydarzenie zmieniło naukowy obraz miejsca Ziemi w kosmosie?

Zadanie 2. (0–3)

Połącz pojęcia z właściwymi objaśnieniami. Wpisz odpowiednie litery.

Pojęcie	Objaśnienie
1. ad fontes	A. wszechstronnie uzdolniona i wykształcona jednostka
2. imitatio	B. finansowe lub organizacyjne wspieranie artystów
3. antropocentryzm	C. twórcze naśladowanie uznanych wzorców
4. humanizm	D. powrót do źródeł antycznych i biblijnych
5. mecenat	E. prąd umysłowy skupiony na człowieku, języku, etyce i edukacji
6. homo universalis	F. stawianie człowieka w centrum zainteresowania kultury

Odpowiedzi: 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Zadanie 3. (0–3)

Oceń prawdziwość stwierdzeń dotyczących renesansu.

1	Renesans rozpoczął się jednocześnie we wszystkich krajach europejskich.	☐	☐
2	Twórcy odrodzenia traktowali antyk jako źródło wzorców, które można było twórczo przekształcać.	☐	☐

Czy człowiek decyduje o własnym losie?

PYTANIE JAWNE

Czy człowiek decyduje o własnym losie? Omów zagadnienie na podstawie „Makbeta” Williama Szekspira. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Co naprawdę sprawdza to pytanie?

To pytanie nie wymaga prostej odpowiedzi „tak” albo „nie”. W dramacie istnieją siły, których bohater nie kontroluje: przepowiednie, przypadek, sytuacja polityczna i wpływ innych ludzi. Jednocześnie Makbet sam wybiera sposób reagowania na te okoliczności. Najważniejsze jest więc pokazanie relacji między tym, co człowiek zastaje, a tym, co robi z otrzymaną możliwością.

Najbezpieczniejsza droga przez „Makbeta”

Przepowiednia jako możliwość, nie rozkaz

Wiedźmy zapowiadają Makbetowi tytuł tana Kawdoru i koronę. Pierwsza część spełnia się bez jego działania, dlatego bohater mógłby czekać na dalszy rozwój wydarzeń. Zamiast tego sam postanawia przyspieszyć przyszłość.

WNIOSEK Z PRZYKŁADU

Człowiek nie zawsze wybiera okoliczności, ale wybiera sposób odpowiedzi na nie. Makbet zamienia informację o możliwej przyszłości w plan zbrodni.

Makbet i Banko – dwa sposoby reagowania

Banko także otrzymuje obietnicę dotyczącą przyszłości swoich potomków. Zachowuje jednak ostrożność i podejrzewa, że siły zła mogą mówić część prawdy po to, aby doprowadzić człowieka do zguby.

WNIOSEK Z PRZYKŁADU

Różnica między bohaterami dowodzi, że przepowiednia nie determinuje działania. O losie współdecyduje charakter, hierarchia wartości i zdolność panowania nad pragnieniami.

Dwuznaczne przepowiednie i złudne bezpieczeństwo

Późniejsze zapowiedzi sprawiają, że Makbet uważa się za niemal nietykalnego. Bohater interpretuje je zgodnie z własnym pragnieniem bezpieczeństwa i lekceważy ich dwuznaczność.

WNIOSEK Z PRZYKŁADU

Człowiek może stać się współtwórcą własnej klęski, gdy wybiórczo odczytuje znaki i podporządkowuje rozum temu, w co chce wierzyć.

Pytania naprowadzające

- Co w życiu Makbeta wydarza się bez jego udziału?
- Które decyzje są jego własnym wyborem?
- Czy Makbet mógł zareagować na przepowiednię inaczej?
- Dlaczego Banko nie podąża tą samą drogą?
- Czy przepowiednia przewiduje zbrodnię, czy jedynie królewską przyszłość?
- W jaki sposób błędna interpretacja znaków wpływa na los bohatera?

Możliwe początki tezy

Nie ucz się tych zdań na pamięć. Potraktuj je jako punkt wyjścia do sformułowania własnego stanowiska.

Człowiek nie decyduje o wszystkich okolicznościach swojego życia, ale współtworzy los poprzez wybory i sposób reagowania na zdarzenia.

Przepowiednia może wyznaczyć możliwość, lecz nie odbiera wolnej woli; los Makbeta staje się skutkiem jego własnej interpretacji znaków.

Makbet próbuje podporządkować przyszłość własnym pragnieniom, lecz właśnie te działania prowadzą go do klęski.

Temat 6

Jak relacja z drugą osobą wpływa na wybory człowieka?

Co trzeba rozważyć?

Temat dotyczy wsparcia, presji, manipulacji, lojalności i odpowiedzialności. Trzeba pokazać, w jaki sposób relacja zmienia tok myślenia bohatera, ale nie usuwa jego podmiotowości.

Możliwe stanowiska

Bliska relacja może wzmacniać zarówno dobre, jak i złe skłonności człowieka.

Wpływ drugiej osoby jest największy wtedy, gdy odwołuje się do ukrytych pragnień i lęków człowieka.

Jak wykorzystać renesans?

Utwór / materiał	Co przywołać?	Co to może udowodnić?
„Makbet”	Lady Makbet podważa męskość męża i wzmacnia jego ambicję	Manipulacja działa, ponieważ trafia w pragnienie wielkości obecne już w Makbecie.
„Treny”	wieź ojca z Urszulką staje się źródłem żałoby i przemiany światopoglądowej	Relacja może kształtować człowieka także przez pamięć i doświadczenie utraty.

Dobór drugiego utworu

„Lalka” – relacja z Izabelą wpływa na cele i samoocenę Wokulskiego

„Zbrodnia i kara” – Sonia pomaga Raskolnikowowi rozpocząć moralną przemianę

„Dżuma” – współpraca i solidarność wzmacniają odpowiedzialne decyzje

Konteksty do wyboru

psychologiczny – manipulacja – wpływ opiera się na uruchamianiu potrzeb uznania i lęku przed odrzuceniem

egzystencjalny – wieź i strata – relacja pozostaje częścią tożsamości człowieka także po odejściu drugiej osoby

Temat 7

Kiedy pozory stają się narzędziem zła?

Co trzeba rozważyć?

Należy rozważyć sytuacje, w których wygląd, język albo zachowanie służą ukryciu prawdziwych intencji.

Temat dotyczy świadomego tworzenia fałszywego obrazu i skutków błędnej oceny.

Możliwe stanowiska

Pozory stają się narzędziem zła, gdy człowiek wykorzystuje zaufanie innych, aby ukryć zamiar skrzywdzenia.

Zło działa skuteczniej, kiedy potrafi przyjąć formę dobra, lojalności albo niewinności.

Jak wykorzystać renesans?

Utwór / materiał	Co przywołać?	Co to może udowodnić?
„Makbet”	rada Lady Makbet: wyglądać jak kwiat, być wężem; gościnność wobec Dunkana	Bohaterowie wykorzystują społeczne znaki życzliwości do ukrycia zbrodni.
„Tren IX”	pozorna pochwała Mądrości przechodzi w jej gorzkie zakwestionowanie	Forma wypowiedzi może ukrywać ironię i odwrócić początkowe znaczenie tekstu.

Dobór drugiego utworu

„Rok 1984” – język propagandy przedstawia przemoc jako dobro

„Lalka” – pozory społeczne utrudniają trafną ocenę ludzi i relacji